

onih koji svojim djelima interpretiraju islam kao nasilnu religiju. Zajedno s njima, ova knjiga nastoji ukazati na ispravno razumijevanje islama i njegovih temelja.

Hrvoje Kalem

KNJIGA O RELIGIJAMA ZA NASTAVNIKE I ĐAKE

Anto LEDIĆ, *Povijest religija*. II. dopunjeno i izmijenjeno izdanje. Sarajevo: Medijski centar Vrhbosanske nadbiskupije, 2015., 407 stranica s 391 slikom u boji i ilustracijama.

Autor je svećenik Vrhbosanske nadbiskupije, zaređen god. 1993., teologiju diplomirao god. 1995. te nakon kratkog pastoralnog djelovanja raspoređen na službu u katoličkim školama. Od 1997. do 2005. bio ravnatelj Katoličkog školskog centra u Konjicu, zatim predavao vjeronauk godinu dana u Travniku, od jeseni 2006. ravnatelj je KŠC-a „Sv. Pavao“ u Zenici. Kao srednjoškolski profesor i ravnatelj upisao je magistarski program na Pedagoškom fakultetu Univerziteta u Zenici gdje je 25. 10. 2010. postigao magisterij radom „Značaj transformacije eksplicitnog u implicitno znanje na području religioznosti“. Nastavio je program za doktorat na Filozofskom fakultetu Univerziteta u Zenici gdje je doktorirao 22. 1.

2014. disertacijom „Koncept menadžmenta u odnosima bračnih partnera s ciljem poboljšanja života obitelji“. Piše o pedagoškim i teološkim temama u različitim časopisima.

U katoličkim školama BiH, uz konfesionalni vjeronauk (katolički, pravoslavni, evangelički, muslimanski), postoji i predmet „povijest religija“ koji se predaje u sedmom razredu osnovne i trećem razredu srednje škole. Ova knjiga plod je autorova jedanaestogodišnjeg iskustva predavanja toga predmeta. Namijenjena je onima koji taj predmet predaju, kao i đacima koji se zanimaju za današnje religije u BiH i po svijetu. To iskustvo i namjena utjecali su na odabir obrađenih tema te 391 slike u boji i ilustracija. U predgovoru drugom izdanju autor kaže da je „bogatije za nekoliko novih tema koje su izričito tražili učenici. Nova građa obuhvaća 45 stranica i pedesetak ilustracija. To su uglavnom osnivači i proučavatelji velikih religija te hramovi, crkve, džamije i drugi vjerski spomenici. Vrlo pregledan sadržaj stoji na početku knjige. Prvo poglavlje naslovio je „Pojmovnost religije“ (str. 1-9) te u njemu iznio pregled teorija o porijeklu religija i osnovne pojmove. U tom te sljedećem poglavlju „Pretpovijesno razdoblje“ (str. 11-15) uglavnom se naslanja na teorije koje pojašnjavaju religijske simbole iz vremena prije pisane povijesti.

U kratkom poglavlju „Kolijevka civilizacije – Bliski Istok“ (str. 17-19) prikazuje religije sumerske i babilonske kulture od kojih je proučavateljima Staroga zavjeta poznat Ep o Gilgamešu. Izumrle „Staroslavenske religije“ (str. 21-33) ostavile su trag na nekim današnjim nazivima mjesta i osoba. Slijedi pregled svetih mjesta, simbola, brojeva i grobnica (str. 35-45). U „Najstarije svjetske religije azijskog kontinenta“ (str. 47-67) uvrstio je hinduizam, budizam i sikhizam. U „Kineske i japanske religije“ (str. 69-81) konfucijanizam, taoizam, šintoizam, zoroastrizam, Hare Krišna. Iako su izumrle, zbog opće naobrazbe srednjoškolaca, obradio je religiju starih Rimljana, zatim Grka i Egipćana (str. 83-99).

Pri obradi „Nastanka i razvoja židovske religije“ (str. 101-125), dužnu pozornost posvetio je Jeruzalemu kao svetom gradu, zatim teologiji Saveza s Bogom i sa sunarodnjacima te svetim knjigama. Najduže poglavlje je „Kršćanstvo“ (str. 127-219) jer je u njemu obradio lik utemeljitelja Isusa Krista te razdvojene kršćanske Crkve: katoličanstvo, Opus Dei kao zasebnu prelaturu u Katoličkoj Crkvi, zatim grkokatolike, Bibliju kršćana, pravoslavlje, protestantizam, adventiste, anglikance, baptiste. Pri obradi kršćana odvojenih od Rima služio se gradom koju su oni sami o sebi napisali tako da se mogu prepoznati

u ovim tekstovima. Isto je učinio u poglavlju „Islam“ (str. 219-247) gdje je posebno obradio nastanak i kratku povijest ove treće mono-teističke religije, Kur'an, blagdane, poslanje, Šerijat i pokrete.

Budući da đaci osnovnih i srednjih škola u onome što čitaju ili gledaju u medijima susreću i sljedbenike novih religioznih pokreta, autor je i njima posvetio jedno poglavlje (str. 249-267) oslanjajući se na zbornik radova *Novi religiozni pokreti* koji je god. 1997. u Zagrebu izdao hrvatski isusovac Mijo Nikić, što je inače i tema njegove disertacije na KBF-u u Zagrebu. Među uzroke zanimanja za nove religiozne pokrete ubraja: traganje za pripadnošću i odgovorima na važna životna pitanja, zatim za kulturnim identitetom, potrebu priznatosti, transcendentnosti, duhovnog vodstva, vizija, dioništva u društvenim gibanjima. Od tih pokreta obradio je gnosticizam, Jehovine svjedoke, tzv. „new age“ čije učenje uspoređuje s kršćanskim nazorom na svijet. Zasebna poglavlja posvetio je duhovnim iscjeliteljima (str. 269-275), spiritizmu (str. 277-291) u koji ubraja i sotonizam. U ovom izdanju novo je poglavlje „Vračanje i praznovjerje“ (str. 293-301). Smatrao je potrebnim predavačima i učenicima prikazati katolički obrednik za egzorcizme te zapise u islamu i liječenje Kur'anom. U poglavlju „Ekumenski pokreti i dijalog“ (str.

303-305) kratko prikazuje nauk Drugog vatikanskog koncila, ali i Platformu Islamske zajednice u BiH za dijalog.

U „Monoteističkim bogomoljama“ (str. 307-320) prikazuje vanjski izgled i unutarnji raspored katoličkih i pravoslavnih crkava te džamija i sinagoga. Posebnu pozornost posvetio je džamiji Al-Aksa u Jeruzalemu te hramu sv. Save u Beogradu koji je podignut na mjestu gdje je Sinan paša god. 1595. spalio kosti ovog srpskog sveca kao simbol religioznog identiteta i otpora. Na str. 320 donio je brojčani pregled jedanaest najbrojnijih religija na svijetu. U poglavlju „Appendix“ (str. 321-374) prikazao je Starokatoličku Crkvu, pentekostalce, mormone, vjeroispovijest nekih evanđeoskih zajednica zvanu „Lausanski zavjet“, kvekere, slobodne zidare, scijentologiju, templare, amiše u Sjedinjenim Državama, rastafarianstvo, jazide, afričke religije koje slijede oko 10% današnjih Afrikanaca te religiju Oceanije i američkih Indijanaca. Zaključuje magijom zvanom „voodoo“.

U „Literaturi“ (str. 377-387) navedeno je oko 150 naslova djela i članaka iz tog područja. U ovom drugom izdanju ispravio je pogreške uz imena i naslove koje su se bile potkrale u prvom izdanju te dodao neke važne nove naslove.

Svjestan religijskog pluralizma među učenicima i nastavnicima kojima je knjigu namijenio,

autor je želio o „drugima“ pisati tako da se oni prepoznaju, a ne osjećaju izruganima ili apologetski pobijanama (kritizirani su samo svjedoci Jehove zbog nasilnog čupanja biblijskih tekstova iz povijesnog konteksta i potpirivanja mržnje prema Papi kod vlastitih vjernika, također propovjednici „new agea“ zbog manipuliranja duhovnim potrebama mladih). To je osnovno dobro svojstvo ove knjige, a tome služe također fotografije i ilustracije u boji. Zato je u bilješkama na kraju knjige naveo izvore iz kojih je preuzimao pojedine dijelove građe (str. 384-407). Ima ih 583, od toga kod oko 120 upućuje na citate ili parafraze iz židovske i kršćanske Biblije, u drugima na internetske adrese za pojedine pojmove, članke ili knjige. Neke bilješke donose šire informacije koje će čitateljima biti zanimljive, npr. br. 34 – o Ajvatovici kao hodočasničkom mjestu bosanskih muslimana, br. 261 - o Nicejskom saboru, br. 289 - o nastanku i povijesnom razvoju isusovaca, br. 290 franjevac, br. 291 dominikanaca. U bilješci 328 govori o ekskomunikaciji danas, 397 o Ćabi ili crnom kamenu u Meki, 423 o „Bismilli“ ili prvoj rečenici Kur’ana u svakoj suri, 440 o selefijama i vehabijama kao muslimanskim sektama.

Kao u svakom ljudskom djelu, unatoč jezičnoj lekturi i tehničkoj korekturi, potkrale su se u prvom izdanju neke tiskarske i stvarne

pogreške. Na promociji tog izdanja u Travniku 28. veljače 2015. lektorica je s tugom istaknula da je do novih pogrešaka došlo prigodom prenošenja teksta s izvornog kompjutera na onaj u tiskari. Autor je tiskarske i stvarne pogreške u novom izdanju marljivo uklonio te tako knjigu učinio pouzdanom za uporabu ne samo srednjoškolcima nego i nastavnicima koji trebaju pouzdane informacije o religijama u svojim predmetima.

Stoga je ova knjiga sjajan pregled izumrlih i živih religija kojim se plodno mogu služiti nastavnici osnovnih i profesori srednjih škola u svojem radu. Potrebna je učenicima i vjeroučiteljima, a dobro će doći i pastoralnim djelatnicima koji nastoje oslušivati pitanja mladih i na njih iskreno odgovarati. Najveća joj je odlika što je građa o pojedinim religijama preuzimana iz službenih tekstova dotičnih zajednica. To će pripadnicima tih zajednica omogućavati da se prepoznaju a učenicima i drugim čitateljima nudi mogućnost da vide kako „drugi“ gledaju svoj vjernički identitet. To je bitno u zemljama s više religija i u međureligijskom dijalogu gdje bismo se tokom školovanja trebali osposobiti da „druge“ s poštovanjem čujemo i pratimo. U pluralnim društvima s demokratskim uređenjem u vremenu dijaloga nije sramota biti drukčiji.

Mato Zovkić

KNJIGA O ŽUPI BOŠNJACI I SVEČENIČKOM DJELOVANJU POD KOMUNISTIČKOM VLAŠĆU

Petar ŠOKČEVIĆ, *Zapisi iz olovnih vremena*. Đakovo: vlastita naklada, 2015., 304 str.

S autorom sam neko vrijeme kao mlađi kolega studirao na Đakovačkoj bogosloviji. Knjigu mi je poklonio 18. srpnja 2015. Kad sam vidio da sadržava i poglavlje o ubijenom tovarničkom župniku Ivanu Buriku, koji je 14. 7. 1963. propovijedao na mojoj mladoj misi u Gradištu, odlučio sam odmah pristupiti čitanju. Knjiga je tematska autobiografija o odrastanju autora u župi Bošnjaci i svećeničkom djelovanju u Đakovačko-osječkoj nadbiskupiji pod komunističkom vlašću (1961.-1990.) i u vrijeme diskriminacije Hrvata od strane Srba kao većine u Srijemu nakon raspada Jugoslavije (1991.-2006.). Od kolovoza 2006. smješten je kao umirovljenik u Svećeničkom domu u Đakovu odakle pastoralno ispomaže prema svojim mogućnostima i bavi se poviješću svojega zavičaja.

Nadbiskup Hranić je podržao ovaj pothvat svojega svećenika istaknuvši kako je Petar Šokčević „time što je omogućio da sve bude uobličeno u koricama jedne knjige, omogućio da njegovo svjedočanstvo postane dostupno širokom krugu zainteresiranih osoba“ (str. 11). Urednik knjige profesor